

**František Šmahel – Gabriel Silagi (edd.), Statuta et Acta rectorum
Universitatis Carolinae Pragensis (1360–1614)**

Nakladatelství Karolinum, Praha 2018, CLXVII + 416 s. a 19 fotopříloh
(Documenta Historica Universitatis Carolinae Pragensis I.),
ISBN 978-80-246-4024-2 a 978-80-246-4178-2 (pdf)

Vracíme se s mírným zpožděním k významné publikaci, jejíž vydání nelze přejít mlčelým. Důvody jsou dva: obsahuje zcela zásadní pramenný materiál pro nejstarší dějiny pražské univerzity a zahajuje novou ediční řadu.

Documenta Historica Universitatis Carolinae Pragensis budou zpřístupňovat prameny různého typu, týkající se pražských vysokých škol. Těto ediční řadě předcházely dvě starší, z nichž první¹ přinesla už ve 30. letech 19. století základní korpus písemných zpráv o pražské Karolině: listiny, Liber decanorum, matriku právníků a statuta. Velká část z nich (děkanská kniha a matrika juristů) je dnes ztracená a tato starobylá edice je jediným zdrojem informací. Právě na poslední zmíněnou položku – statuta – navazuje nová edice, která oproti té staré rozšířila pramenný záběr a hlavně zdokonalila způsob provedení edice. Postup při vydání statut popisují ediční pravidla (s. CXLV–CXLVIII).

Statuta et Acta zahrnuje veškerý známý normativní materiál od založení univerzity (1347/48) až do chvíle, kdy byla Karolina předána do správy jezuitům (1622). Přesto data uvedená v titulu knihy jsou jiná: nejstarší statuta univerzity se totiž datují až rokem 1360. Poslední revize univerzitních statut před „potrestáním“ univerzity pak proběhla v r. 1613 a akta rektorů končí v roce následujícím. Proto se rokem 1614 uzavírá i první série moderně vydaných univerzitních pramenů normativní povahy.

Vlastní edici předchází rozsáhlá studie F. Šmahela, jejíž první verze byla zveřejněna již s předstihem² a pro ediční svazek byla upravena a rozšířena. Seznamuje s genezí předpisů pro univerzitu jako celek, její fakulty a některé koleje. Pojednává o rukopisech, v nichž jsou statuta a rektorská akta dochována. Bere v potaz vztah pražské a lipské alma mater a z toho vyplývající příbuznost jejich statut, přihlíží i k předlohám pražských statut, kterými byla statuta boloňská. Konečně probírá univerzitní kalendária (známo je celouniverzitní z rektorské knihy statut a fakultní z knihy děkana artistů), která zachycují kalendářovou formou předpisy určující, kdy je dovoleno přednášet a kdy je třeba zachovávat dny sváteční. Východiskem pro bádání o pražských univerzitních statutech jsou výzkumy Miroslava Boháčka, o něž se opírají i editoři svazku.

¹ *Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*, I/1,2, II/1, Praeae 1830–1834; *Monumenta historica Universitatis Pragensis*, III, *Statuta*, Praeae 1848; Karel KUČERA – Miroslav TRUC (edd.), *Matricula facultatis medicae Universitatis Pragensis 1657–1783*, Monumenta Historica Universitatis Carolinae Pragensis, I, 1968; M. TRUC (ed.), *Album Academiae Pragensis Societatis Jesu 1573–1617 (1565–1624)*, MHUCP II, 1968.

² František ŠMAHEL, *Nejstarší statuta pražské univerzity. Prolegomena k jejich edici*, in: týž, *Alma mater Pragensis. Studie k počátkům Univerzity Karlovy*, Praha 2016, s. 43–61.

Složitou situaci při dochování textů se snaží autoři zpřehlednit označením rukopisů, textů a oddílů edice pomocí písmen a čísel. I tak není jednoduché sledovat postup výkladu s odkazy na tato označení a zorientovat se v historii univerzitních normativních ustanovení. Po prvních rámcových statutech vydaných arcibiskupem Arnoštem z Pardubic jako kancléřem univerzity byla vydána nejstarší celouniverzitní statuta asi v polovině 60. let 14. století. Ta ale nejsou dochována v původní podobě a hledání jejich nejpravděpodobnějšího znění a vystopování doby a způsobu jejich revizí jsou hlavním badatelským úkolem autorů. Šmahel tady předkládá vlastní řešení tohoto úkolu. V jeho podání představuje nejstarší dochovaný text první revizi statut z roku 1385 (na s. XXVIII se ale mluví o roce 1390) a jejich druhá verze, známá z čistopisu datovaného rokem 1528, reprezentuje podle Šmahela úpravu provedenou po vydání Dekretu kutnohorského (1409) – předpokládá jen omyly opisovače, nikoli novou úpravu.

Souborné sestavy norem pro univerzitní provoz doplňují Akta rektorů – úřední záznamy různých dílčích rozhodnutí sboru doktorů a mistrů, rektorovy rady a zástupců čtyř univerzitních národů, která jsou zachována s velkými mezerami z let 1385–1426, a záznamy rektorů různého charakteru a obsahu, které jdou od r. 1461 přes celé 16. století až do r. 1614. Zatímco starší část zařadili editoři do oddílu II.2, tedy k nejstarším statutům, pohusitské zápisy tvoří samostatný oddíl II.3. Obsahují řadu historických záznamů, týkajících se různých konfliktů jak kolektivního, tak individuálního ražení. Vybočují tedy do jisté míry z celkového korpusu normativních dokumentů, i když z uvedených sporů a střetů také často vplynuly obecně platné závěry a rozhodnutí.

Z fakultních statut je k dispozici především text revidovaných statut artistické fakulty z r. 1390, ale je patrné, že fakulta měla základ svých statut již v druhé polovině 60. let; několik dílčích zápisů statutární povahy z té doby je zaznamenáno v děkanské knize. Ačkoli byla později pocit'ována potřeba revize stávajících statut, došlo v r. 1528 jen k přepisu jejich sumáře, v r. 1547 pracovala na úpravách komise, jejíž materiály vydal Karel Beránek. Teprve r. 1614 vznikla nová redakce statut, z nichž se však dochoval jen dílčí koncept.³ Takže také v případě fakultních statut je pramenná situace velmi složitá a výklad o ní dost náročný.

Přes torzovitost artistických statut je to stále ještě nejlépe dokumentovaná fakulta. Od juristů a mediků neznáme statuta vůbec. U teologů pak je dochován jen zlomek novelizace statut z r. 1383 a zůstávají otazníky kolem identifikace dalšího textu ve stejném rukopise vídeňské národní knihovny:⁴ editoři ponechali otázku otevřenou pro budoucí badatele (s. LVI–LVII).

Kolejní statuta se týkají Karlovy koleje, koleje Královny Hedviky a Rečkovy koleje. Provoz všech ostatních normami dokumentován není.

Edice vychází ze tří základních rukopisů uložených v rukopisném oddělení Národní, dříve Univerzitní knihovny, které patřily nepochybně do původního souboru univerzitních rukopisů.⁵ Čtvrtý zdroj představuje děkanská kniha, dnes ztracená: editoři museli vycházet z faksimilového vydání z r. 1983 v konfrontaci s edicí z let 1830–1848 (MUP I–III).

³ Karel BERÁNEK, *Akta komise pro reformu pražské univerzity z roku 1547*, Studie o rukopisech 31, 1995–1996, s. 45–68; TÝŽ, *Statuta pražské filozofické fakulty z roku 1614*, Příspěvky k dějinám vzdělanosti v českých zemích 3, 2000, s. 51–60.

⁴ Österreichische Nationalbibliothek Wien, Ms. 4929, f. 262rv.

⁵ Rukopisy XIV D 25; XIV A 4; XXIII F 63.

Alespoň část otisku děkanské knihy se tak dočkala revize, zatímco Liber decanorum jako celek čeká na svého editora. Uvedené čtyři hlavní rukopisy jsou doplněny několika dalšími zdroji, především listinami (listinnými, resp. notářskými vyhotoveními statut), ale i několika jinými rukopisy.

Do specifik univerzitního prostředí uvádí glosář, tedy věcný rejstřík odkazující na text edice, stejně jako rejstřík osob a míst. Barevná obrazová příloha přináší fotografie prameného materiálu ke všem částem edice, ukázky jednotlivých typů rukopisných zápisů a listin.

Text úvodu je prezentován v české i německé verzi a spolu s latinskou ediční partií je tak přístupný jak české, tak zahraniční badatelské veřejnosti, což dává šanci, že mezinárodní historická obec nepřehlédne názory českých historiků. Edice je k dispozici také jako e-kniha.

Nakladatelství je možno vytknout, že nevěnovalo více péče vazbě knihy (po třech letech užívání již ztrácí pevnost) a korekturu textu. Vedle překlepů je nutno upozornit, že popisek obrázku 4a. odkazuje na chybné folio, mělo by být 22v (Editio II.2).

Souhrnné moderní vydání všech normativních dokumentů pražské univerzity před rokem 1622 je velmi důležitým počinem, který poskytl současným i budoucím badatelům v oblasti univerzitních dějin skvělý pramenný základ. Zároveň je možno předpokládat, že ani toto souhrnné a záslužné zpracování nebude posledním slovem při výzkumu tak nedostatečně dochovaných, a proto těžko interpretovatelných univerzitních statut i jiných pramenů.

Blanka Zilynská

doi: 10.14712/23365730.2022.6

Mlada Holá – Martin Holý (Hgg.), *Das Studentenkolleg der Böhmischen Nation der Prager Universität. Edition der Rechnungen aus den Jahren 1541–1611*

Berlin – Münster 2019, LIT Verlag, 438 s., 9 vyobr., 1 mapa a řada tabulek v úvodním textu; ISBN 978-3-643-14182-8

Prameny k dějinám vzdělanosti a školství patří obecně k atraktivním zdrojům, pokud ale jde o české poměry, přibývají větší měrou až od 16.–17. století. Nejvýznamnější prameny produkovala již od svého vzniku pražská univerzita. Její pozůstalost však utrpěla velké, ba zásadní škody jednak už v průběhu svých starších dějin, jednak pak vydrancováním nacisty na konci 2. světové války. Stačí jen pro srovnání upozornit na dochované pramenné bohatství univerzity vídeňské. Přesto ale i to, co zůstalo, nebylo zdaleka až do nedávna dostatečně vydáno, a tím v plnosti zpřístupněno studiu. Teprve v posledních letech byly učiněny v tomto směru některé podstatné kroky Františkem Šmahelem a jeho spolupracovnicí Z. Silagiovou (knižní katalogy některých knihoven jejíh kolejí) či s G. Silagim (statuta univerzitních institucí),² nepočítáme-li prameny k jednotlivým osobnostem, kde

¹ Zuzana SILAGIOVÁ – František ŠMAHEL (edd.), *Catalogi librorum vetustissimi Universitatis Pragensis (...)*, Turnhout 2015 (rec. AUC-HUCP 56/2, 2016, s. 137–139).

² František ŠMAHEL – Gabriel SILAGI (edd.), *Statuta et Acta rectorum Universitatis Carolinae Pragensis (1360–1614)* (Documenta Historica Universitatis Carolinae Pragensis I.), Praha 2018; recenze zde ve svazku.